

**Etični
potrošnik**

NOVEMBER 2008

01

ISSN 1855-5462

Naslov

Etični potrošnik

Avtorji

Publikacijo so pripravili partnerji projekta Tudi Jaz, v okviru istoimenskega projekta:

Evilib (info@zavodekvilib.si)

Humanitas (eva@humanitas.si)

Focus (ziva@focus.si)

Društvo afriški center (afriskicenter@yahoo.com)

Uredništvo publikacije

Focus društvo za sonaraven razvoj (Živa Gobbo, Lidija Živčič)
Humanitas društvo za človekove pravice in človeku prijazne dejavnosti (Eva Marn, Rene Suša)

Foto

arhiv Humanitas, arhiv Focus, Janina, Peter Koštrun

Koncept, oblikovanje in tehnična izvedba

Studio Poper

Tisk

Medium d.o.o.

Tiskano na papir Cyclus Offset (100% recikliran)

Naklada

2.000 izvodov

Izdajatelj

Focus društvo za sonaraven razvoj,

Sedež: Maurerjeva 7,

Pisarna: Trubarjeva 50,

Telefon: +386 1 515 40 80

Elektronska pošta: info@focus.si

www.focus.si

www.tudijaz.org

Publikacijo finančno podpirajo

Publikacija je nastala v okviru projekta Tudi Jaz, ki ga finančno podpira Evropska Komisija. Za vsebino te publikacije so izključno odgovorni partnerji projekta in ne odraža nujno stališča Evropske Komisije.
Publikacijo finančno podpirata še Ministrstvo Republike Slovenije za okolje in prostor, ter Eko sklad - Slovenski okoljski javni sklad.
Publikacija je podprta tudi s strani Evropske Komisije: Operating Grant 2007

focus
društvo za sonaraven razvoj

V projektu Lifestyle sodelujejo:

FOCUS, društvo za sonaraven razvoj z ozaveščanjem spreminja obnašanje ljudi za okolju in družbi odgovorno življenje. Ključna področja delovanja so: podnebje, energija, mobilnost ter podnebje in razvoj.
www.focus.si

HUMANITAS, društvo za človekove pravice in človeku prijazne dejavnosti

se zavzema za ranljive skupine prebivalstva v Sloveniji in po svetu. S pomočjo globalnega učenja, medkulturnega dialoga in razvojnih projektov širi zavedanje o medsebojni odvisnosti, pomenu spoštovanja človekovih pravic in sprejemanja drugačnosti. www.humanitas.si

DRUŠTVO AFRIŠKI CENTER

Društvo afriški center deluje na področjih izobraževanja, informiranja, kulture, socialnih zadevah, pomoči, razvoju ter na področju športa in turizma. Cilji društva so:

- spodbujati pozitivno zavest o Afriki, ter podati ljudem uravnoteženo sliko Afrike
- združiti in opolnomočiti afriško diasporo v Sloveniji
- povezati afriške in slovensko kulturo

ZAVOD EKVILIB

je nevladna organizacija, katere namen je prispevati svoj delež k razvoju boljše družbe. Področja našega delovanja so: razvojno sodelovanje in izobraževanje za razvoj ter svetovanje za družbeno odgovorno upravljanje s človeškimi viri. www.zavodekvilib.si

STUDIO POPER

je novodobni studio za komuniciranje v javnem prostoru. Močni koncepti, interdisciplinarni pristopi in družbena odgovornost so osnova vseh del studia: od plakatov, brošur in celovitih kampanj, do razvijanja in oblikovanja vizualnih identitet, spletnih orodij in novih medijev. Studio Poper ima sedež v Ljubljani in deluje mednarodno. Celovito o Popru na: www.poper.si.

Uvodnik

Besedilo

Živa Gobbo (Focus)

Zakaj potreba po 'etičnem glasilu'?

Negativni vplivi na okolje in družbene razmere po svetu, ki izhajajo iz naše potrošnje, se poznajo ne le v Sloveniji in Evropi, temveč tudi v drugih regijah po svetu. Ti so predvsem rezultat pridobivanja virov, proizvodnje, predelave in transporta dobrin, ki jih trošimo v Evropi. Negativni vplivi so hkrati tudi posledica naših potovanj in turističnih dejavnosti, ki jih ravno tako lahko prištejemo k potrošnji.

Potrošništvo narašča in je eden od glavnih razlogov za številne okoljske, družbene in ekonomske probleme. Netrajnostno trošenje, neučinkovita proizvodnja ter kilometri in načini prevažanja izdelkov po vsem svetu pomembno prispevajo k trenutno najbolj perečemu problemu človeštva – podnebnim spremembam. Velik del potrošništva je vezan na proizvodnjo in porabo energije, bodisi v obliki električne energije, toplote ali mobilnosti.

Premalo se zavedamo, da s svojimi vsakdanjimi dejanji lahko in tudi vplivamo na celotni svet. Morda je nakupovanje videti nedolžno, vendar nas včasih z nepredstavljivimi vezmi povezuje s planetom, na katerem živimo, in tudi s skupnostjo na njem. Tako nakup banan vpliva na pridelovalca na plantaži in na njegove življenjske razmere ter na lastnika te plantaže. Na vse, ki sodelujejo pri prevozu banan, in na trgovce, ki nam jih nato ponudijo. Na okolje vpliva količina škodljivih snovi, uporabljenih pri samem gojenju, izpusti toplogrednih plinov kot posledica prevoza in hlajenja ter končno smeti, ki jih odvržemo.

Kljub ogromnemu vplivu potrošništva pa se le redki posamezniki zavedamo, kakšne so globalne posledice naših nakupovalnih odločitev. Veliko ozaveščenih dejavnosti poteka vsak dan, kljub temu pa raziskave med potrošniki kažejo, da je še vedno na voljo premalo informacij za manj škodljive potrošniške odločitve. Doseganje trajnostnega vzorca potrošnje in proizvodnje je skupni izziv za vse akterje družbe. Zato smo se v Focusu odločili, da bomo začeli izdajati polletno glasilo, ki bo potrošnike informiralo o različnih vplivih potrošniških odločitev.

Cilj izdelave glasila Etični potrošnik je ozaveščanje o pomenu trajnostne potrošnje za zmanjševanje negativnih vplivov, ki jih ima današnji način življenja in potrošništva na podnebje in težav v državah v razvoju, ki jih povzročajo podnebne spremembe in ekonomski odnosi.

Vsebina

02 UVODNIK **03** EKOLOŠKA SODVISNOST
03 NAŠA DEJANJA SO NAŠI AMBASADORJI
06 PRAVIČNA TRGOVINA ALI KAKO JE LAHKO TRGOVINA PRAVIČNA **07** EKOCENTRIČNI
POGLED NA GRADNJO HIŠE **08** BLAŽENA
NEVEDNOST **09** RITUALI: EKO PISARNA **10**
MOJ DAN **12** ALI RES NIMAMO VPLIVA NA
PODNEBNE SPREMEMBE IN ONESNAŽENJE?
13 ROJSTVO ETIČNEGA POTROŠNIKA **14**
IZRAČUNAJ SI SVOJ EKOLOŠKI ODTIS **15**
ZVONE ŠERUGA

Etični potrošnik je del projekta Tudi jaz, ki ga izvaja več nevladnih organizacij:

- Focus, društvo za sonaraven razvoj
- Humanitas, društvo za človekove pravice in človeku prijazne dejavnosti
- Društvo Afriški center
- Zavod Ekvilib

Ekološka soodvisnost

Neenakosti v možnostih prilagajanja na podnebne spremembe so vedno bolj očitne. Za en del sveta – bogatejši del – pomeni prilagajanje zgraditev struktur, ki bodo varovale pred posledicami podnebnih sprememb, npr. gradnjo plavajočih hiš. Na drugi, revnejši strani pa pomeni prilagajanje učenje veščin plavanja v poplavnih vodah.

Ekološka soodvisnost ni abstraktni koncept, temveč realnost, na katero vse prepogosto pozabljamo. Vsi narodi in ljudstva si delimo isto atmosfero, pa vendar se vedemo do nje nekateri objestneje kot drugi. Medtem ko imajo države v razvoju majhen ogljikov odtis, so izpostavljene netrajnostnemu upravljanju naše ekološke soodvisnosti.

V bogatih državah je boj s podnebnimi spremembami do sedaj pomenil predvsem prilagajanje termostatov, daljša in toplejša poletja ter opazovanje sezonskih sprememb. Ko globalno segrevanje povzroči spremembe

Dom je tam, kjer stanuje srce, in kjer smo odgovorni za več kot 30 % slovenskih emisij CO₂.

vremenskih vzorcev v Afriki, to pomeni, da je pridelek uničen, kar prinese s seboj lakoto ali da morajo ženske in dekleta porabiti več ur za preskrbo z vodo. Občutljivost na podnebne spremembe je največja v ruralnih skupnostih velikih rečnih delt, kot so Ganges, Mekong in Nil. Ravno tako so ogrožena velika barakarska naselja, slumi, favele po razvijajočem se svetu.

Tveganja in ranljivost so sicer rezultat fizikalnih procesov, vendar so predvsem posledica človeških dejanj in izbir. To je vidik ekološke soodvisnosti,

Ali ste vedeli, da posameznik v Sloveniji v manj kot 7 tednih proizvede odpadkov za težo povprečnega Slovenca?

ki je prepogosto zanemarjen in pozabljen. Ko ljudje v nekem ameriškem mestu prižgejo klimatske naprave ali ljudje v Evropi zaženejo avtomobilske motorje, ima to posledice. Te posledice nas povezujejo z ruralnimi skupnostmi v Bangladešu, s kmeti v Etiopiji in prebivalci sluma v Haitiju. S temi človeškimi povezavami pride tudi etična odgovornost, hkrati z odgovornostjo premisleka – in predvsem spremembe – energijskih politik in individualnega vedenja, ki škodljivo vplivajo na druge ljudi in prihodnje generacije.

Besedilo

Rene Suša (društvo Humanitas)

Naša dejanja

Pajkova mreža

V našem vsakdanu iz trenutka v trenutek sprejemamo odločitve, katerih posledic se komaj zavedamo. Vpleteni v mrežo globalnih dogodkov smo podobni mušicam v pajkovi mreži – pogosto razmišljamo samo o tem, kako bi si rešili lastno kožo, in zaradi preobremenjenosti s težavnostjo lastnega položaja sploh nismo sposobni pogledati na celotno mrežo medsebojnih vplivov z drugačnega, celovitejšega zornega kota. Nihče med nami ni izoliran posameznik, izvzet iz svojega okolja – tako družbenega kot fizičnega. A okolje, ki vpliva na nas in na katerega imamo tudi sami precejšen vpliv, se ne konča za prvo živo mejo ali na koncu naše ulice. Ves planet je na našem dosegu in posledice naših dejanj in naše miselnosti se ne oziirajo na vizume in potne liste.

Iluzija o nemoči

Prav zato, ker ne priznavajo tovrstnih birokratskih formalnosti, so lahko marsikje nezaželeni gostje. Naša dejanja iz vsakdana so naši ambasadorji v drugih državah. In pri tem ne gre le za vprašanja ugleda in mednarodnega prestiža, ne – z izbirami, ki jih sprejemamo vsak dan, postaja prav vsak izmed nas svetovni politik. V naših rokah so

odločitve o vojni in miru, o krvavih spopadih in ekoloških katastrofah, o blaginji in strahotni revščini. Velike politično-ekonomske ustanove so ustvarjene zato, da bi vzdrževale iluzije o nemoči in neodgovornosti posameznika. Češ, kaj pa moremo, tako ali tako o vsem odločajo tisti, ki imajo v rokah škjarje in platno. Takšen položaj je lahko nadvse udoben, saj nas odvezuje osebne odgovornosti in prelaga skrb za največje težave, ki pestijo nas in naš planet, na ramena nekoga drugega. Moč institucij in nekaterih posameznikov je morda res lahko ogromna, a nikakor ni večja od skupne moči in vpliva vsakega izmed nas. Če se samovoljno oz. pogosteje nevede odrekamo odgovornosti za to moč, to ne pomeni nič drugega, kot da se

so naši ambasadorji

tiho strinjamo, da nekdo drug v našem imenu sprejema odločitve, katerih mi sami nikoli ne bi podprli. V slogu rekla: Kdor molči, je za. Oziroma vsaj ni proti.

Nitka sukanca

Oglejmo si preprost, morda celo preveč poenostavljen primer. Predpostavimo, da se večina med nami strinja s tem, da je suženjsko delo nesprejemljivo, zlasti, kadar so sužnji otroci. Najbrž tudi ne bi dovolili, da povsem uničimo okolje v neki državi v osrednji Aziji, kjer še nikoli nismo bili. Ne želimo, da se zaradi naših odločitev

začne vojna v tej regiji. Se do sedaj strinjamo? Bolj ali manj? Prav. Kje je torej povezava med vsemi temi grozljivimi scenariji in našim vsakdanom? Naj bo za začetek dovolj, če si nekoliko podrobneje ogledamo le najtanjšo med njimi, nič debelejšo od nitke sukanca. Ste uganili? Naša oblačila, prav ta, ki jih nosimo vsak dan, nas po bombažni poti, ki je nadomestila svilen, povezujejo s Turkmenistanom, Uzbekistanom, Tadžikistanom, Kazahstanom in njihovimi sosedi.

Šolske počitnice

In kaj razen pestre skupne zgodovine družijo vse te države? Aralsko jezero in reke, ki ga napajajo. In kaj družijo Aralsko jezero z bombažem? Ogromni namakalni sistemi. Bombaž je najpomembnejša izvozna surovina v Uzbekistanu in polja namakajo z vodo iz rek Amudarja in Sirdarja. To za svoja polja izkorišča tudi sosednji Kazahstan. Ker je namakalni sistem izredno neučinkovit (več kot 60 % vode nikoli ne doseže polj), so za oskrbo potrebne ogromne količine vode. V povprečju se za pridelavo 1kg bombaža porabi od 7.000 do 29.000 litrov vode, odvisno od načina proizvodnje. Točni podatki za Uzbekistan niso znani, je pa znano, da veliki reki, ki sta nekoč napajali Aralsko jezero, sploh ne pritečeta več do njega. Zato se je jezero, ki je bilo nekoč tretji največji rezervoar sladke vode na planetu, skrčilo na 15 % prvotne velikosti. Danes je mrtvo in dvakrat bolj slano od svetovnih oceanov. Okoli nekdanjega jezera pa se širi velikanska slana puščava v velikosti približno 20 Slovenij. Bombaž na poljih obirajo otroci – po ocenah UNICEFA jih je več kot 200.000. Obirajo ga v času šolskih počitnic pod budnim nadzorom učiteljev, kajti država ne doživlja le okoljske, temveč tudi ekonomsko krizo. Režim Islama Karimova to rešuje z najrazličnejšimi metodami. Napovedana gradnja novih hidroelektrarn v zgornjem toku omenjenih rek pa grozi, da bo vse sosednje države potegnile v oborožen spopad.

Tihi DA?

Iz bombaža s teh polj so tudi naša oblačila. Oblačila, ki so jih za ceno poteptanega človekovega dostojanstva večinoma sešili izkoriščane delavke in delavci na

Adiara TRAORE je pri petnajstih rodila deklico. Na kartonu, ki je bil njuno edino premoženje, sta na ulici ponoči spali, podnevi pa ja Adiara pletla kitke, da sta imeli za hrano. Pozneje je dobila delo kot čistilka v nekem hotelu, že tako mizerno plačo je od francoskega lastnika dobivala bolj redko.

V hotelu je nekega dne naletela na Slovenko, ki je pripravljala projekt pravične trgovine. Postali sta prijateljici, še bolj njuni osemletni hčerki. Adiara je potem obiskovala tečaj zahodnoafriške tehnike barvanja na blago, pozneje se je sama vpisala še v prvi razred večerne osnovne šole.

Čez leto dni je Adiara napisala svoj prvi račun za šale in prevleke, ki jih je sama zasnovala. Čez tri je postala blagajničarka novoustanovljenega burkinskega društva Kafuli. Čez pet let so bili v pravični trgovini 3MUHE v Ljubljani na prodaj Adiariini šali, pregrinjala, torbice, denarnice, srajce, jakne in obleke, skupaj z zgodbico o tej pogumni mladi ženski.

Kitajskem, v Indoneziji, Bangladešu, Indoneziji, Maleziji, Mehiki, Filipinih, Romuniji, Sloveniji ... Seznam je še precej daljši. Velja torej premisliti o tem, kakšno moč imamo kot potrošniki in kakšno sporočilo posredujemo naprej, kadar kupujemo izdelke, katerih proizvodnja pomeni nevzdržno breme ne zgolj za okolje, ampak tudi za ljudi, ki so sodelovali pri izdelavi. Nevednost ni več opravičilo, informacije so dostopne. Bomo torej še kar naprej pristavljali svoj tihi: DA?

Pravična trgovina ali kako je lahko trgovina pravična?

PRAVIČNA TRGOVINA, HM, KAKO
NENAVADEN, POMPOZEN IN CELO
DOMIŠLJAV PRIDEVNIK ZA NEKAJ, KAR ŽE PO DEFINICIJI NE
SODI MED DEJAVNOSTI, KI BI
JIH PRESOJALI PO NAČELIH
PRAVIČNOSTI, BI REKLI NEKATERI. ALI JE TRGOVINA SPLOH LAHKO
PRAVIČNA? ZAKAJ? KAJ NEKI STOJI ZA TEM IZRAZOM?

Besedilo

Eva Marn (društvo Humanitas)

Arena trgovine

S pravično trgovino je pravzaprav tako kot na primer s trajnostnim razvojem ali z dobrim vladanjem. Zdi se nam samoumevno, da naj bi bila trgovina poštena do vseh vključenih, da bi bil razvoj razumen in koristen za vse, tudi bodoče generacije, ter da bi vladanje moralo biti dobro. Pa to pogosto ni tako. Prevod »pravična trgovina« se je v Sloveniji že uveljavil, čeprav bi »fair trade« ali »commerce equitable« ali »equo et solidale« lahko prevajali tudi kot poštena, enakopravna, solidarna trgovina. Dejstvo pa je preprosto, pridevnik je očitno potreben za to, da lahko razlikujemo takšno trgovino od klasične, običajne trgovine, ki se ni nikoli spraševala po pridevniki. Trgovina je seveda že sama po sebi tekmovalna, neizprosna, profitno usmerjena, vendar ni neregulirana. V okviru posamezne države je podvržena predpisom o prepovedi monopolov, nelojalne konkurence, davčni politiki, delovnopravni zakonodaji, sindikatov in še kaj. Trgovina čez meje držav pa je podvržena le dvostranskim in večstranskim sporazumom, tam, kjer obstajajo, ti pa urejajo samo delček poti blaga, s katerim se trguje, večinoma tisti delček, ko blago prečka državno mejo. Tudi ti sporazumi pa so vedno sestavljeni tako, da so v prid močnejšim igralcem v areni trgovine; pogosto so to velike transnacionalne družbe, ki delujejo preko kapitalističnih lobijev in vlad bogatih držav. Vlade revnih držav večinoma nimajo dosti besede, same pa nimajo domačih mehanizmov kontrole, urejene davčne politike, zaščite delavcev itd. Tako so države revnega juga za tuje investitorje in trgovce krasen poligon za izkoriščanje poceni delovne sile brez nadzora o spoštovanju pravic delavcev ali zagotavljanja enakopravnega in poštenega plačila.

Koncept pravične trgovine

Koncept pravične trgovine se je tako uveljavil že pred več desetletji, in sicer s tezo, da je tudi trgovina lahko pravična in da taka seveda mora biti. Zakaj? Ker ta trgovina želi ponuditi vsem proizvajalcem enakopraven dostop do trgov, predvsem tistim iz dežel tretjega sveta, ki zaradi notranjih subvencij ali carinskih omejitev v bogatih državah ne morejo biti konkurenčni. Pravična trgovina želi zaščititi delavce in zagotoviti enakopravnost žensk, prepoveduje otroško delo, vsem proizvajalcem pa zagotavlja poštene cene, ki krijejo tako cene proizvodnje kot tudi spodobno plačilo za delo. Proizvajalci, ki so vključeni v sistem pravične trgovine, so seznanjeni s pogoji in stroški prevoza do cilja, z davki in tudi s končno ceno izdelkov. Sodelovanje z njimi je dolgoročno, del dobička gre vedno za razvoj novih proizvajalcev in izdelkov ali za kakšne druge socialne projekte.

Koliko muh? 3

Slovenska zgodba s pravično trgovino se je začela leta 2002, ko je nevladna organizacija Humanitas v Burkinu Faso prvič organizirala skupino žensk za proizvodnjo izdelkov iz blaga, barvanih s tradicionalnimi lokalnimi tehnikami – z zemljo ali indigom. V naslednjih dveh letih je Humanitas sodeloval s Slovenskim etnografskim muzejem (SEM), pripravil dve razstavi in preizkušal dovzetnost slovenskega trga za izdelke pravične trgovine. V letu 2004 je v partnerstvu z vodilno slovensko fundacijo za trajnostni razvoj Umanotero bolj sistemsko pristopil k stvari in decembra 2004 je bila v Ljubljani odprta prva slovenska »pravična« trgovina 3MUHE. Trgovino vodi Umanotera, medtem ko se z razvijanjem partnerskih proizvajalcev

ukvarja predvsem Humanitas. Zaradi širitve trgovanja tudi na veleprodajo in želje po odpiranju novih trgovin sta obe organizaciji, skupaj s tiskarstvom Medium d.o.o., pravkar ustanovili zadrugo Odjuga, ki bo vodila pravičnotrговinska organizacija v Sloveniji.

Pravična trgovina v Sloveniji prodaja izdelke svojih proizvajalcev oziroma tistih, ki jih je sama izobrazila ali jim pomagala pri uveljavitvi, pa tudi izdelke avstrijskih in italijanskih organizacij proizvajalcev. Večina izdelkov v trgovini 3MUHE je umetniških in izdelkov umetne obrti. Primerni so za darila ali vsakodnevno uporabo. Izdelki so vedno opremljeni z zgodbicami o proizvajalcih, pomenu in materialih. Na posebnih policah trgovina ponuja tudi pakirano hrano, kavo, čaje, kakav, piškote, čokolade pa tudi izbor pravične kozmetike. Hrana in kozmetika pa sta na prodaj tudi v nekaterih velikih Mercatorjevih trgovinah in na nekaterih bencinskih servisih Petrola.

Besedilo

Darijo Ilič, univ.dipl. inž. zoot

Ekocentrični pogled na gradnjo hiše

V družbi, v kateri bivamo, nam življenje je bolj ali manj uravnava denar. Družba tako deluje in tega spremeniti ni mogoče. Razni oglasi nas vedno znova opozarjajo na cenejše izdelke in nas napeljujejo tudi k nakupu stvari, ki jih ne potrebujemo ali vsaj ne v takih količinah. Tak način življenja je izrazito antropocentričen. Težnja po materialnem napredku postaja edino vodilo v življenju. V zadnjih dveh desetletjih se je sicer začela porajati ekološka zavest, ki je pa vsaj v Sloveniji naletela na neplodna tla. Navsezadnje je odraz ekološke zavesti v Sloveniji viden tudi na političnem prizorišču, saj »zelene stranke« ne zmorejo pridobiti niti odstotka glasov volilnega telesa. Ekocentrizem, v katerem je človek del narave, je zaenkrat le luč na koncu predora.

Tudi, ko se odločamo za gradnjo ali popravilo hiše, je odločilen naš pogled na svet. Ker sem predstavnik ekocentrizma, bom v nadaljevanju predstavil ekocentrični pogled na gradnjo hiše. Tak pogled zahteva gradnjo energetske varčne hiše. Ko načrtujemo energetske varčno hišo, se najprej odločimo za primerno velikost (običajno so hiše prevelike), izberemo primerne naravne gradbene materiale (les, konoplja) in primeren ogrevalni sistem (toplotna črpalka, rekuperacija, fotovoltaika, lesna biomasa). Vsekakor je danes razvitih dovolj tehnologij za gradnjo energetske varčnih hiš.

Za ekocentrika praviloma ni pomembno, koliko kaj stane, saj z racionalnim nematerialnim načinom življenja, doseže tudi racionalno materialno porabo resursov. Splošno prepričanje je, da je gradnja energetske varčne hiše bistveno dražja. Čeprav je različne gradnje težko primerjati

med seboj, velja v splošnem, da je energijsko varčna hiša 10 do 15 % dražja. Velja pa tudi, da se ta vložek povrne že v 10 letih z nižjo porabo energije. Pomembno dejstvo za tiste, ki pa jim denarna sredstva pomenijo nepremostljivo težavo, da je mogoče del sredstev za gradnjo varčne hiše s pridobitvijo nepovratnih ali kreditnih sredstev Eko sklada. Dejstvo, ki velja za antropocentrike in ekocentrike, je, da se gradnja energetske varčne hiše z različnih vidikov zanesljivo splača.

Človeštvo vsak dan vedno znova spoznava, da je narava močnejša in da človek ni njen vladar. V zadnjem obdobju smo priča dinamičnemu vremenskem dogajanju. Ali so ti dogodki posledica antropogenih podnebnih sprememb ali naravnih podnebnih sprememb, sploh ni pomembno. Človek se bo v prihodnje moral naravi prilagoditi in se v naravo vrniti. Gradnja energetske varčne hiše je le eden izmed korakov za vrnitev.

Etični potrošnik /
November 2008 /
01

VSEGA JE KRIV MOŽ. ŽIVELA SVA SREČNO POTROŠNIŠKO ŽIVLJENJE, MLADA DRUŽINA, DVA OTROKA, KO ČESA ZMANJKA, SKOČIŠ V TRGOVINO/NAKUPOVALNI CENTER. SEVEDA SVA LOČEVALA ODPADKE, UGAŠALA LUČI, ŠLA PEŠ, ČE SE Z AVTOM NI DALO. SKRATKA, BOLJ ALI MANJ TIPIČNA ZAHODNJAŠKA DRUŽINA. POTEM PA SI JE MOŽ ZAŽELEL PAS, KI NE BI BIL NE USNJEN, NE PLASTIČEN.

Blažena nevednost

Besedilo

Urša Kovač, Janina

Več informacij: www.janina.si

In tako je med iskanjem po internetu naletel na angleško revijo The Ecologist. V prvi številki, ki jo je prejel, je bil med drugim tudi članek o dojenju. In kot mlada mamica, ponosna, da polno dojim, sem ga seveda morala prebrati. V članku sem prebrala, koliko različnih kemikalij (kozmetika, čistila, oblačila, pohištvo), ki jih uporabljam jaz, pa tudi tistih, ki sta jih uporabljali moja mama in babica, je preko posteljice in mleka dobil moj dojenček. Bila sem pretresena in počutila sem se ogoljufano, odvzeto mi je bilo nekaj neponovljivega, neprecenljivega.

Seveda sva takoj začela uporabljati sebi in okolju prijaznejšo kozmetiko in čistila, saj je ponudba pri nas že kar velika.

Zakaj bi nekdo kupoval oblačila iz ekološkega bombaža?

V eni od naslednjih števil pa so v tej reviji začeli objavljati ponudnike ekološke hrane, kozmetike, oblačil in obutve. Takrat sem izvedela da oblačila iz ekološkega bombaža in zanimalo me je, zakaj bi nekdo kupoval taka oblačila.

Dejstva, kot so, da se za gojenje konvencionalno pridelanega bombaža porabi 11 % vseh pesticidov (7 od 13, ki se najpogosteje uporabljajo, je rakotvornih), da se zaradi zastrupitve s pesticidi vsako leto zdravi milijon ljudi, umre jih 20.000, da se zaradi uporabe pesticidov kmetje tako zadolžijo, da vidijo edini izhod v smrti, da se prisili v uporabo gensko spremenjenih semen tako, da se s tem pogojuje dobava zdravil proti Aidsu, da se pri predelavi bombaža uporablja 8000 različnih kemikalij (tovarne odplake spuščajo v reke, iz katerih vodo uporabljajo lokalni prebivalci, ker je to

edini vir vode), da 60 % vsega, kar damo na kožo, prodre v telo in tam krajši ali daljši čas tudi ostane, so me pretresla. Glavna žrtev pa so otroci, ker so manjši in je potrebna manjša količina kemikalij za zastrupitev, ker so prisiljeni delati na poljih med in po škropljenju (v Uzbekistanu, Egiptu, Pakistanu ... morajo otroci, stari od 7 do 12 let, od 10 do 13 ur dnevno več tednov delati na poljih bombaža – obirati škodljivce, pobirati popke, za 0,68 do 1,08 USD na dan ali pa celo zastonj). Poleg tega je modna industrija ena najbolj izkoriščevalskih industrij na svetu, nesprejemljive delovne razmere, slabe plače in otroško delo v prisilnih delavnicah so vsakdanjik za milijone ljudi po vsem svetu.

Več informacij sem imela, bolj sem bila odločena, da nočem biti več del problema

V nasprotju s tem pa je gojenje ekološko pridelanega bombaža boljše za okolje, pridelovalcem prinaša več zaslužka in je trajnostno. Ekološka pridelava izboljša kakovost prsti, izboljša biološko raznovrstnost ter ne onesnažuje vode in zraka. Ekološki bombaž se goji v kolobarju, preostale poljščine so za kmeta dodaten vir zaslužka. Večina ekološko pridelanega bombaža ne potrebuje namakanja oziroma za namakanje uporabljajo deževnico. Ekološko pridelan bombaž je mehkejši, sama vlakna pa kakovostnejša, saj pri ročnem pobiranju oberejo samo dozorele, zdrave popke. Pri predelavi ekološkega bombaža se ne uporabljajo strupene kemikalije, spodbuja se uporaba naravnih barvil, ki so proizvedena iz lokalnih sestavin (rastlin, mineralov), umetna barvila pa morajo biti testirana v laboratorijih in pazljivo izbrana tako, da imajo kar najmanjši vpliv na uporabnika, delavca in na okolje. Pravična trgovina pa s svojim načinom

dela skrbi za pravično plačilo kmetom in delavcem, transparentnost poslovanja in neposreden dostop proizvajalcev do trgov, s čim manj posredniki.

Tako sem začela iskati ponudnike oblačil iz organskega bombaža iz pravične trgovine najprej pri nas – neuspešno, potem pa še po Evropi, kjer je ponudba tovrstnih oblačil res velika.

Če je zanimivo za naju...

Najprej sem razmišljala o tem, da bi naročala stvari zase po internetu, potem pa sva začela z možem razmišljati, da če je to zanimivo za naju, je gotovo še za koga, in odločila sva se, da začneva prodajati izdelke iz ekološkega bombaža iz pravične trgovine.

Za začetek sem poiskala različne dobavitelje v Evropi (Anglija, Francija), ki sodelujejo neposredno s proizvajalci, tako da bi dobila kar največ različnih slogov oblačil. Tako bi lahko vsak našel nekaj zase in zaradi majhnih količin enakih izdelkov ohranil svojo individualnost. Nato sva po spletnem poskusu odprla razstavno-prodajni kotiček v TPC Murgle, v Ljubljani.

Mož še vedno ni našel pasu...

Ker se o tej tematiki še zelo malo ve, je za ozaveščanje in spodbujanje o teh temah treba čim več pisati, razpravljati in razmišljati.

Vem, da ne bom mogla, niti želela nikoli več živeti, kot sem prej. Vem, da sva na začetku dolge poti v neznano, ampak vem, da je ta pot prava za najino prihodnost in prihodnost najinih otrok. Imava še veliko idej in želja in veliko prostora in časa za njihovo uresničitev. Konec koncev mož še vedno ni našel pasu.

Besedilo

Špela Kern, vodja projektov

(Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj)

Sodobna podjetja in organizacije se ne sprašujejo več

Svoje navade in načine delovanja spreminjajo ter hkrati izumljajo nove oblike poslovanja zato, da lahko zmanjšajo svoje negativne vplive na okolje. Projekt RITUALI vabi, spodbuja in združuje: podjetja in organizacije z njim prevzemajo pobudo za pozitivne spremembe in postajajo nosilci sprememb. RITUALI rastejo v osrednje stičišče vseh tistih organizacij in podjetij s pisarniško dejavnostjo, ki prostovoljno zmanjšujejo svoje vplive na okolje in tako izvajajo prehod v nizko ogljično družbo.

Pisarniška dejavnost ima izjemno velik delež v slovenskem gospodarstvu in javni upravi. Zato ima lahko znaten vpliv na zmanjševanje vplivov na okolje, na povečanje energetske učinkovitosti, predvsem pa na spremembe vedenja velikega števila ljudi. Kajti projekt Modri koraki, čeprav temelji na premišljenem in izdelanem sistemu, je stvar odločitve in delovanja posameznika. Kolikim posameznikom je pisarna "drugi dom"? Mnogi med nami preživimo večino svojega časa na delu v drugem domu, in to je eden on pomembnih razlogov, da se mu posvetimo.

V okviru projekta v sodelovanju s podjetjem Medium d. o. o. pripravljamo katalog in spletno trgovino (www.ekosvet.net), kjer bodo prvič na enem mestu zbrani ponudniki okolju prijaznih izdelkov in storitev, zato bosta postala pravi naslov za vse iskalce, za ponudnike pa nova poslovna priložnost.

Podjetja in organizacije, ki v svoje delovanje uspešno uvedejo Rituale in s tem prizadevanja za eko pisarno, lahko prejmejo certifikat. Glede na stopnjo sprejetih ukrepov so predvidene tri stopnje certifikata:

EKO PRAKTIK, EKO STRATEG in EKO VIZIONAR.

**Po nekatereih
raziskavah se pri
umivanju zob porabi
od 15 do 25l
vode, medtem ko je
potrebnih 2 do 3l.**

Moj dan

**Po
ocenah Inštituta
Jožef Štefan tipično
slovensko gospodinjstvo
porabi 30 evrov na
leto za energijo, ki
je ne uporablja in
ne potrebuje. s tem
povzročamo tudi emisije, za
energijo, ki nam ne
koristi.**

Zjutraj, ko vstanem, takoj prižgem luč? Si grem umivat zobe (ali sem ugasnila luč v sobi?). Zaprem vodo med ščetkanjem? Si pripravim kavo ali čaj – koliko vode segrejem? Se oblečem, morda peljem otroka v vrtec. Z avtom ali peš? V službo grem z avtobusom, vlakom ali avtom (ali je res potreben?) Koliko papirja porabim v pisarni? Kakšna je temperatura in koliko luči je prižganih? Na poti domov grem v trgovino. Koliko stvari v nakupovalnem vozičku ima preveč embalaže? Vsak sadež v svojo vrečko – je potrebno? Imam svojo vrečko? Spotoma kupim prijateljski darilo, saj ima rojstni dan. Pridem domov. Kakšna je temperatura v stanovanju? Morda bi lahko zmanjšala za stopinjo? Ko kuham, pokrijem lonce? Ostanke recikliram? Ko pomivam posodo, uporabljam klasičen ali eko prašek? Otroka ali sebe postavim pred prižgan tračunalnik ali grem ven na sprehod? Zvečer pogledam poročila in film – so medtem luči v preostalih sobah prižgane? Preden grem spat, dam pralnilo – kakšen prašek uporabljam? Pri kakšni temperaturi perem, ali je pralnilo res tako umazano, da se mora prati pri 90 stopinjah? Ali je treba uporabiti sušilec? Ko grem spat, poskrbim, da so luči ugasnjene?

Ali sem izklopila vse aparate v stanju pripravljenosti?

**Ali ste vedeli, da
le ena stopinja
pomeni do 300 kg
emisij CO2 na leto?
70% energije v
gospodinjstvih
se porabi za
ogrevanje.**

**Ali ste vedeli, da
je več kot 50%
voženj v okviru
5 km?**

**V Sloveniji je na
voljo že veliko čistil
in praškov, kot
tudi kozmetike, ki
ustrezajo ekološkim
standardom ali pa so
bolj naravi prijazna
sredstva.**

**Povprečen
Evropejec
proizvede kar
360 kg
smeti na leto.**

**Poznate
pravično trgovino?
Kaj pa Krilca?
Podarite lahko
dobro dejanje.**

Etični potrošnik /
November 2008 /
01

Ali res nimamo vpliva na podnebne spremembe in onesnaženje? Kaj lahko naredim?

Izbira dejanj je velika:

doma

Med drugim lahko izoliram bivališče, namestim okna, ki tesnijo bolje, pozimi znižam temperaturo za 1 do 2 stopinji, si delim prho, izključim aparate, ki so v stanju pripravljenosti, perem perilo na nižji temperaturi, zaprem vodo med umivanjem zob, uporabim eko ali naravi prijazna čistila in kozmetiko....

v službi

V službo se lahko vozim s kolegom/-ico (tako lahko še malo poklepetam), kolesom ali avtobusom, lahko postanem šef, uporabljam recikliran papir, ki ga nato recikliram, ne tiskam vse e-pošte, ugasnem aparate, ko zapustim pisarno, zamenjam žarnice z bolj učinkovitimi ...

prosti čas

V vsakdanjem življenju lahko uporabljam lastno vrečko za nakupovanje, ne kupujem ustekleničene vode, kupujem kavo in darila iz pravične trgovine, stvari, ki jih ne potrebujem, podarim, peljem otroka v park (paziti moram, da je otrok moj ali da so starši dovolili), kupujem ekološko hrano ...

potovanje

Ko potujem z avtomobilom, vozim največ 110 km/h, še raje 90, ugašam avto, ko čakam, uporabljam sredstva javnega prevoza, počitnikujem v bližini doma, hodim, kolesarim ali plavam do trgovine, kupim kolo ali konja ...

Poleg tega se lahko odločim za dneve aktivnega etičnega potrošnika enkrat na teden, ko lahko opravim naštetu in druga dejanja: pritožim se v trgovini zaradi slabe eko ponudbe in preveč embalaže ter zahtevam ponudbo iz pravične trgovine, pošljem reklamno pošto nazaj pošiljatelju, ugašam nepotrebne luči v javnih prostorih, posadim rože, se považim prijateljem in znancem, da sem začel/-a bolj etično živeti, neham kupovati artikle podjetij, ki zlorabljajo otroško delovno silo, raziščem posledice svojih vsakodnevnih dejanj ...

Lahko se pridružim mednarodnem dnevu brez nakupov, ki je 29.november (Buy nothing day).
Več na: <http://www.adbusters.org/campaigns/bnd>

Poleg tega pa se lahko sam odločim za izboljšavo svojega življenja ali pa dobro dejanje za dobro vseh.

Zanimive spletne povezave

v Sloveniji:

- www.tudijaz.org
- www.focus.si
- www.humanitas.si
- www.zavodekvilib.si
- www.zps.si
- www.okoljski-center.si
- www.umanotera.org
- www.janina.si
- www.kalcea.com
- www.itr.si
- www.se-f.si
- www.sloga-platform.si
- www.3muhe.org
- <http://groups.yahoo.com/group/ljubljana-freecycle/>
- <http://www.krilca.si/>
- http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/publikacije/drugo/vzemite_manj_imejte_vec_01.pdf
- <http://www.youthxchange.net/main/slovenia.asp>
- <http://www.mop.gov.si/si/publikacije/drugo/>
- <http://www.ekosklad.si/>
- www.dirty-clothes.org

v tujini:

- www.acmeclimateaction.com
- www.newconsumer.com
- <http://greenopolis.com/>
- <http://www.eco-tube.com/>
- <http://www.thedailygreen.com/environmental-news/how-green-are-you>
- www.earthlab.com
- http://blogs.guardian.co.uk/ethicalliving/category/ethical_consumer/
- <http://www.bbc.co.uk/religion/galleries/consumerwaste/>
- <http://ethicalconsumer.ca/blog/>
- <http://www.newint.org/features/2006/11/01/action/>
- <http://www.developmenteducation.ie/ethconsumption/>
- <http://storyofstuff.com/>
- <http://animalsavetheplanet.com/>
- <http://www.kidsrgreen.org/kg.html>
- <http://www.gogreentube.com/>
- <http://greentv.com/>

SPRAŠUJEM SE, KAJ SPLOH JE ETIKA? BESEDA ETIKA IZHAJA IZ GRŠKE BESEDE ETHOS, KAR POMENI NAČIN ŽIVLJENJA, ZNAČAJ. ETIKA SE SPRAŠUJE, KAJ JE DOBRO, KAKŠEN ČLOVEK MORAM BITI, DA BOM DOBER? GLEDANO Z DANAŠNJEGA ZORNEGA KOTA JE ETIKA ENAKO NIČ. ETIKA NIKOMUR NE POMENI NIČ.

Besedilo

Jadranka Juras

Foto: Peter Koštrun

Rojstvo etičnega potrošnika

Etika je danes zadovoljevanje lastnih interesov, želodca in nagonov, takšnih ali drugačnih, neozirajoč se na dobro drugega. To je danes etika. Morala. Težko mi je pisati o tem, kdo je etični potrošnik, če niti ne vemo, kdo je etični človek. Nekdo, ki mu ni vseeno. Vseeno za kaj, za koga? Zame osebno je etika, morala, najvišja vrednota poleg sočutja. To hodi skupaj, z roko v roki. Sočutje in etika. Etični človek je sočuten in sklepam, da etičnemu potrošniku ni vseeno, kaj kupi. Večina od nas se najbolj veseli, ko lahko kupi kaj zelo poceni, zelo ugodno. Kaj pa pomeni poceni? Verjetno, da je »made in China«, morda celo iz rok otroka, ki je »žrtvovan« da preživi družino. Kaj še pomeni poceni? Da se zapirajo lokalne tovarne, odpušča delavce in delavke ter da se seli proizvodnja na Kitajsko in v tretji svet. Zakaj? Ker tam ni sindikata, ker tam ni šol, ni izobrazbe, ni izbire – preživi ali umri. Ker pa je zadeva veliko bolj kompleksna, kakor se zdi na prvi pogled, bi lahko razmišljala tudi v smer, da je etični potrošnik lahko tudi nekdo, ki kupi to zadevo »made in China«. Zakaj? Zato, ker na žalost brez tistega bednega zaslužka ta poceni delovna sila resnično nima nobene možnosti za preživetje. Težko je razumeti, težko je dojeti. Velikokrat sem mislila, da je rešitev preprosta – zapreti tovarne. Pa ni tako. Tem ljudem je treba ponuditi alternativo, možnost za preživetje, in z zapiranjem takih tovarn niso temu nič bliže. Rešitev vidim v masovnem pritisku potrošnikov na razne korporacije s tem, da se njihove izdelke bojkotira, dokler se v državah, kjer izkoriščajo

poceni delovno silo, ne ustanovijo sindikati in predvsem poskrbi za možnost šolanja za vse otroke, socialno varnost, bolniške ... nekako tako kot pri nas.

Če preberem zgoraj zapisano, si upam domišljati, da nisem tipični zahodni potrošnik. Precej, kolikor se le da (če je to sploh še mogoče), se izogibam izdelkom »made in China«, predvsem pa velikim korporacijskim znamkam. Prav tako popolnoma bojkotiram kupovanje izdelkov, ki vsebujejo živalske sestavine: od volne, usnja, do mesa, mleka ipd. To je moj upor, gnus nad zahodno potrošniško družbo, ki živali in navidezno živi življenje, polno ignorance in apatičnosti. Zelo rada obiskujem Pravične trgovine kjer koli kakšno najdem, in z veseljem kaj kupim. V tem vidim prihodnost – v pravični razdelitvi dobička med delavci in kapitalisti (hjam, v Indiji Kormandiji mogoče ...).

Etični potrošnik je po mojem skromnem mnenju tudi potrošnik, ki gre v trgovino s svojo vrečko in pri zelenjavi ne vtakne vsakega kosa v novo plastično vrečko. To se mi upira, priznam, da mi je kar slabo, če se zalotim, da sem pozabila vrečko doma. Pa se prodajalke čudijo, ko si stvari bašem v žepe. In potem zanka – po eni strani naj bi afriškimi otrokom etični potrošnik (ker etika pomeni delati dobro) pomagal z nakupom plastenke vode (ki mimogrede porabi veliko več vode za samo izdelavo plastenke kot za njeno vsebino), po drugi strani pa z nakupom te plastenke

pripomoremo k še večji bedi same Afrike. Znano je, da se ravno v Afriko izvozi največ plastike in podobne nerazgradljive nesnage, v kateri se lokalno prebivalstvo utaplja in oboleva, živali pa v mukah umirajo z napol prežvečenimi vrečkami v želodcu ... Grozljivka!

Etični potrošnik naj ne bi pretiraval z nakupovanjem, kupuje, kolikor potrebuje, in ne, kolikor se mu zdi, da potrebuje, ker bo jutri a) konec sveta, b) potrebuje 3 televizije, da ne bi česa zamudil, ko se sprehaja iz sobe v sobo, c) je tako poceni, da se splača, čeravno ne potrebuje, d) naj se vidi »kaj zmoremo«. Mislim, da se redki nismo prepoznali vsaj v eni točki. Ah, ta človeška nečimrnost! :)

Etični potrošnik je potrošnik, ki reciklira, uporablja zeleno energijo, kupuje izdelke »fair trade« in znamke, kupuje lokalno, kupuje organsko, varčuje z vodo, je vegan, skrbi za skupno dobro – kupuje manj in živi več. Vsi smo povezani, vsaka naša odločitev vpliva na celotni sistem, na vse ljudi, na vse živali, na ves planet.

Etični potrošnik, etični človek je tisti, ki je sprememba, ki si jo želi videti v svetu.

”Bodi sprememba, ki si jo želiš videti v svetu” Gandhi

Etični potrošnik /
November 2008 /
01

013,00

Izračunaj si svoj ekološki odtis.

Seštej točke in poglej kako si okoljsko ne/uspešen.

1. Ali uporabljate avtomobil? (če se vozite z drugimi, razpolovite točke)

- a. Nikoli (0 točk)
- b. Enkrat tedensko (2 točki)
- c. Dvakrat do petkrat na teden (4 točke)
- d. Šestkrat ali večkrat na teden (6 točk)

2. Ali jeste meso?

- a. Nikoli (0 točk)
- b. Enkrat ali manj na teden (3 točke)
- c. Dvakrat do trikrat na teden (5 točk)
- d. Več kot trikrat tedensko (7 točk)

3. Kje in kakšno hrano kupujete?

- a. Večinoma lokalno pridelano ekološko hrano (0 točk)
- b. Večinoma lokalno pridelano, tudi pakirano hrano (2 točki)
- c. Večinoma pakirano hrano, tudi svežo (4 točke)
- d. Večinoma pakirano in zamrznjeno hrano, eksotične sadeže (6 točk)

4. Koliko kosov oblačil si kupite letno?

- a. Do 5 ali eko tekstil (0 točk)
- b. 1 do 12 (do enega na mesec) (3 točke)
- c. 13 do 26 (do enega na 14 dni) (6 točk)
- d. 27 do 52 ali več (enega na teden ali več) (9 točk)

5. Koliko ogrevanih sob ima vaše bivališče? Štejejo se tudi sobe, ki jih imate v preostalih objektih (počitniške hišice ipd.). Število točk delite s številom ljudi v gospodinjstvu.

- a. Eno (0 točk)
- b. Dve (2 točki)
- c. Tri do pet (4 točke)
- d. 6 ali več (6 točk)

6. Kako se umivate?

- a. Prham se z varčnim nastavkom in zapiram vodo med umivanjem zob (0 točk)
- b. Ponavadi se prham, včasih si napolnim kad. Med umivanjem zob zapiram vodo (1 točka)
- c. Pogosto si napolnim kad, med umivanjem zob zapiram vodo (2 točki)
- d. Skoraj vedno se kopam v kadi, med umivanjem zob pustim vodo, da teče (3 točke)

7. Elektronski aparati v stanju pripravljenosti

- a. Ko ne potrebujem elektronike, ugasnem aparate (niso v stanju pripravljenosti) (0 točk)
- b. Ko me ni doma, ugašam aparate, večinoma jih puščam v stanju pripravljenosti (2 točki)
- c. Ko me ni doma, pustim aparate v stanju pripravljenosti, včasih prižgane (4 točke)
- d. Ves čas imam prižgane aparate (npr. računalnik, TV) (6 točk)

8. Recikliranje

- a. Skušam proizvesti čim manj odpadkov (izogibam se odvečni embalaži), vse recikliram (0 točk)
- b. Recikliram biološke odpadke, papir, embalažo in steklo (vsaj 3 od teh) (1 točka)
- c. Recikliram papir in steklo, drugo občasno (vsaj 2 vrsti odpadkov) (2 točki)
- d. Ne recikliram (3 točke)

9. Kolikokrat ste leteli v zadnjem letu?

- a. Nikoli (0 točk)
- b. Enkrat (2 točki)
- c. Dvakrat (4 točke)
- d. Trikrat ali več (6 točk)

10. Ali pridobivate energijo/elektriko iz obnovljivih virov (zelena elektrika)?

Da – minus 5 točk

Ne – 0 točk

Rezultati:

Manj kot 5 točk: Težko je verjeti, če pa je to res, ste okoljski svetnik. Razložite še drugim, kako vam je to uspelo.

6 do 12 točk: Lahko ste vsem za zgled. Nadaljujte z dobrim delom ter spodbujajte prijatelje in sosede, da se vam pridružijo.

13 do 18 točk: Gre vam še kar dobro, vendar bi se lahko še bolj potrudili. Pomislite, ali obstaja še kakšno dejanje, ki bi ga lahko naredili še danes.

19 do 24 točk: Ste na dobri poti, vendar je še veliko prostora za izboljšave, pri zniževanju vaših emisij toplogrednih plinov, porabi vode in recikliranju.

Več kot 25 točk: Vaš življenjski slog je potraten in bi ga bilo treba analizirati. Veliko bi lahko in tudi morali spremeniti.

„Tri desetletja že hodim v Afriko in vse bolj lahko vidim, kaj prinašajo podnebne spremembe tudi tej celini. Prezgodnja in neobičajno močna deževja uničujejo posevke in odnašajo redke mostove. Suše pa ubijajo črede nomadskih pastirjev in kmalu za njihovimi živalmi začnejo umirati tudi ljudje. V Afriki se to sicer dogaja že od pamtiveka, v večnem krogu življenja, živetarjenja in umiranja je to pač edini svet, ki ga sploh poznajo... A v zadnjem času je vse še veliko huje od spomina starejših generacij. Vaški starci mi že vedo povedati, da je to menda zato, ker se mi, tam daleč v našem svetu, vozimo s prevelikimi avtomobili. In se počutim krivega. Da, morda in očitno pa res preveč svinjam okoli sebe. In prizadenem s tem tudi ljudi, ki svojo nedolžnost plačujejo z življenji. Ni pošteno. Ni veliko, ampak danes bom šel v mesto peš.“

Zvone Šeruga

TUDI JAZ
sem namreč
pomemben.

Odgovornost
je super!

TUDI
JAZ vplivam
na svet in ga
spreminjam.

Naša skupna
prihodnost je
odvisna tudi od
mene.

SPREMINJAM SVET
www.tudijaz.org

TUDI JAZ spreminjam svet se morda sliši egocentrično, pa vendar, če smo še pred kratkim zamahnili z roko rekoč, saj sam(a) ne morem vplivati, svetovni problemi me presegajo, je zdaj popolnoma jasno, da sprememb, ki so potrebne za reševanje svetovnih problemov, politiki sami ne bodo dosegli. Danes smo kot posamezniki postavljeni v središče dogajanja in odločanja. Kdor nima avta ali kupuje izdelke, narejene po načelih pravične trgovine, ni več čudaški posameznik, ampak človek, ki razmišlja globalno. Življenjski slog ni več vprašanje mode, ampak je politično stališče, podobno kot odločanje na volitvah. Življenjski slog ni več vprašanje okusa, ampak vprašanje nuje, pogojene z degradacijo okolja in podnebnimi spremembami, nemiri in vojnami ter z velikanskimi razlikami med revnimi in bogatimi na svetu. Misлити globalno je postalo življenjski slog.